

Sumar

- Florea Firan, *Sanda Stolojan* / pp. 1-3
Constantin Cubleşan, *Eminescu - Cercetări stilistice* / p. 4
Elena Ştefoi, *Poeme: Întoarcerea din exil, O altă închipuire, În hăul îngust, O seară festivă, În ordine, negreşiți* / p. 5
Andrei Codrescu, *Poem: Marianne Moore* / p. 5
Mihai Ene, *Despre iubire și destin în Cetatea Eternă* / p. 6
Ioan Lascu, *Personajul - exemplar și exponențial* / p. 7
Dumitru Radu Popescu, *Iată Troia!* / p. 8
Mircea Daneliuc, *Coma hindusă* / pp. 9, 10
Ada Stuparu, *Marin Sorescu, la Singapore* / p. 10
Marin Sorescu, *Poeme: În acest oraș, Copacul* / p. 10
Dumitru Radu Popa, *Triumful ignoranței: Howard University renunță la clasici* / p. 11
Adrian Sângeorzan, *Cimitirul subacvatic (II)* / pp. 12, 14
Carmen Firan, *Picior uscat, picior umed* / pp. 13, 14
Mădălina Maroga - Madim, *Poeme: Poem cu Dumnezeu, O cruce în plus, Sunt contagioasă* / p. 14
Gabriela Nedelcu-Păsărin, *Perspective interculturale sau despre etnografia comunicării* / p. 15
Emanuel D. Florescu, *Filosofia nesimțitului* / p. 16
Rodica Grigore, *Un roman polițist și ceva pe deasupra* / p. 17
Louise Glück, *Poem: Averno* / p. 18, 19
Dan Ionescu, *Șt. O. Iosif: Interior burghez, conduită de plectis* / p. 19
Gheorghe Andrei Neagu, „*Lunca de cobalt*” în sonetele lui Ion Pachia-Tatomirescu / p. 20
Red., *Cărți primite la redacție* / p. 20
Alexandru-Valentin Petrea, *Poeme: Întrebări în așteptare, Nașterea poeziei, Carantinare, Împrejurare lichidă* / p. 21
Ion Parhon, *Istoria ca un spectacol viu* / p. 22
Anda Simion, *Ce e cu adevărat absurd?* / p. 23
Red., *Okeanos - Viața Românească* / p. 23
Emilian Ștefărtă, *Vicenzo Bianchi, un spirit dedicat artei* / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Sanda Stolojan

Este acuzat că deținea scrisori de la mama sa care trăia în Franța, un exemplar din revista americană „Life”, în care se relatau evenimentele din Ungaria, și unul din jurnalul francez „L'Humanité”, precum și un caiet unde își notase prețurile de consum din Franța comparativ cu cele din România. În 1949, împreună cu soțul său, încearcă să fugă din țară, dar tentativa lor eşuează, sunt arestați și anchetați pentru „acte pregătitoare de trecere frauduloasă a frontierei”. Sanda este deportată, iar soțul deținut o perioadă în lagărul de muncă forțată de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, eliberat după patru ani. Timp de trei ani Sanda este obligată să presteze muncă la cooperativa „Dactilografia” (1958-1961).

Indezirabili pentru regimul comunist din România, la 30 ianuarie 1962, Sanda și Vlad Stolojan se hotărăsc să plece din țară având și sprijinul rudelor din Franța care au plătit o „răscumpărare” de 25 de mii de dolari, pentru ei și fiul lor Nicolas - „Scăpam dintr-o Românie concentraționară, o țară devenită o imensă închisoare, de unde nu ieșeau decât printr-un miracol”, mărturisea într-un interviu dat în revista „Contrafort”. Li s-au confiscat averea, casa, toate bunurile și au fost obligați să-și schimbe domiciliul. La frontiera cu Ungaria li s-a reținut, între altele, *Istoria literaturii române...* de G. Călinescu pe care o cumpăraseră de la Șerban Cioculescu, volumul personal al criticului, cunoscut ca un împătimit bibliofil, pe care îl vânduse într-un moment de dificultăți financiare (volumul avea și dedicația-autograf a lui Călinescu către Cioculescu).

La Paris, cu statutul de refugiat politic, încearcă să-și completeze studiile, frecventează *École des Hautes Études Commerciales*, colaborează la reviste culturale de limba franceză unde publică cronici literare și eseuri: „ARA Journal”, „Magazine littéraire”, „L'Alternative”, „Esprit” (membru în comitetul literar), „Lettre Internationale”, „Phrétique” ș.a. În 1975 fondează și conduce revista „Cahiers de l'Est” la care colaborează scriitori din Răsăritul Europei cenzurați în țările lor din motive politice. Colaborează la reviste culturale românești din Occident, printre care „Ethos”, „Limite”, „Cuvântul românesc”, „Revista Scriitorilor Români”, „Ființa românească”, „Lupta”, „La Nation Roumaine” etc. unde își publică poeziile scrise în românește, adunate ulterior în vol. *Din urzeala ursitei* (2004), eseuri și cronici literare, dar și articole cu tentă politică.

Pe o perioadă de 20 de ani susține, alături de Monica Lovinescu și cercul ei de scriitori, critici și ziariști, emisiuni la radio Europa Liberă prin care demască opresiunile sistemului comunist din România și sprijină dizidenți precum Paul Goma, Virgil Tănase sau Dumitru Țepeneag. Poeziile în limba franceză îi apar în revistele „Revue de Belles Lettres”, „Creation”, „Polyphonies”, articole și eseuri în „Le Monde”, „Esprit”, „Journal de Genève”.

Prima sa carte pe care o publică în exil este monografia *Duiliu Zamfirescu*, în colecția Twaine World Authors (Boston, 1980), tradusă de Eric D. Tappe, scrisă pe o documentație bogată, prin care prezintă publicului din Occident un important scriitor român cu istoria și transformările sociale profunde din epocă ale României.

La trei ani de la stabilirea la Paris, cunoașterea perfectă a limbii franceze îi deschide o carieră de interpret de limba română, de peste 30 de ani, și interpret oficial pe lângă demnitari francezi și președinți ai Franței - Charles de Gaulle, Georges Pompidou, Valéry Giscard d'Estaing, Francois Mitterrand și Jacques Chirac. În 1968 îl însoțește pe președintele Charles de Gaulle în vizita sa oficială în România, iar impresiile din timpul vizitei

Scrișul Românesc
Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația - Revista
Scrișul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:

Florea FIRAN

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU
 Andrei CODRESCU
 Eugen NEGRICI
 Gheorghe PĂUN
 Dumitru Radu POPA
 Dumitru Radu POPESCU
 Lucian Bernd SĂULEANU
 Monica SPIRIDON
 Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:

Mihai ENE
 Oana BĂLUICĂ
 Mihai FIRICĂ
 Ion PARHON
 Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHEL
 Dan IONESCU
 Gabriela NEDELICU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:

Georgiana OPRESCU

Arhivă online:

Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24
 Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
 E-mail: scrișulromanesc@yahoo.com
 Web: www.revistascrișulromanesc.ro
 Cont: RO03BRDE170SV21564261700
 BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scrișulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
 Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
 tel. 0251 580431

Abonamente

la Scrișul Românesc

Abonați-vă la revista „Scrișul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763

→ (14-18 mai) le consemnează în volumul de memorii *Avec de Gaulle en Roumanie*, publicat în 1991 la Editura L'Herne din Paris. Comparațiile pe care le face între Franța și România sunt altele decât cele cunoscute din cărțile de istorie sau reportajele jurnaliștilor și au o notă personală, cu observații proaspete privind țara sa de origine. Reține și conversația dintre Charles de Gaulle și Elena Ceaușescu despre bucătăria românească sau cele despre țigani și Basarabia, la Craiova, cu Elena Petrescu și Maurice Couve de Murville, adevărate pagini de antologie post-caragialescă (M. Cazacu). Este reprodușă în anexă și convorbirea inedită dintre Ch. de Gaulle și Ceaușescu (14 mai 1968). Într-o călătorie făcută, cu o escală în România, în Maramureș și Bucovina, este însoțită de Constantin Noica și Al. Paleologu, cu care păstrează strânse relații.

Între 1984-1990 Sanda Stolojan este președinta Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, cu sediul la Paris, iar în 1989 este premiată de către Academia Româno-Americană de Arte și Științe pentru activitatea sa închinată drepturilor omului; devine membru de onoare al Asociației Studenților și Doctoranzilor români din Franța și membru în Consiliul de Garanție Morală al Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc (2003).

Activitatea sa de memorialist și eseist se regăsește în câteva volume de importanță pentru exilul românesc din Franța unde este martor lucid al numeroaselor evenimente din ultimele trei decenii. După volumele de poezii scrise în limba franceză și a unor traduceri din limba română în franceză privind pe Emil Cioran și Lucian Blaga, Sanda Stolojan se consacră scrierilor memorialistice pline de substanță, cu aspecte și episoade interesante despre viața și activitatea sa, dar și a numeroși scriitori români emigranți la Paris sau în alte spații culturale, cum este cazul lui Mircea Eliade sau Vintilă Horia. Jurnalele sale au în principal personajul colectiv al exilului românesc din Franța, o țară dominată de o intelectualitate de stânga.

Primul volum, *Nori peste balcoane*, subintitulat *Jurnal din exilul parizian*, tradus din franceză de Micaela Slăvescu și revizuit de Sanda Stolojan (Ed. Humanitas, 1996) acoperă perioada 1975-1989. Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Vintilă Horia, alături de alte câteva zeci de scriitori români aflați în exil, sunt personajele cărții Sandei Stolojan, cu aspecte puțin cunoscute, când interlocutorii se simt liberi, comentează și spun lucruri pe care în alte împrejurări nu le-ar comunica. Un spațiu extins din jurnal este dedicat lui Emil Cioran, cu care autoarea are o relație specială și ușa mereu deschisă, iau adeseori masa împreună și poartă discuții culturale dar și politice, „bărfe”, „coterii”.

La 5 februarie 1987, la *Colocviul Cioran* de la Bochum din Germania, scriitorul a fost invitat să vorbească la seminarul de lingvistică romanică. Sanda Stolojan povestește: „Ceva nou pentru mine, în Franța Cioran n-a vorbit niciodată în public... A vorbit timp de două ore în nemțește, în fața unui auditoriu universitar,

apoi a continuat la masă, timp de trei sau patru ore, înconjurat de românii din Germania... A mărturisit că se simte *profund român*, nu metec, ci român!” Interesant este și episodul legat de traducerea în franceză a volumului *Lacrimi și sfinți*, de Emil Cioran, la care au lucrat împreună zile întregi, sau cel referitor la Mircea Eliade, imediat după moartea acestuia: „Cioran s-a dezlănțuit: «Succesul lui Eliade în timpul vieții sale de savant a fost nemaipomenit... Păcat că nu a putut citi presa după moartea lui... De fapt, a fost un mare ziarist... zece ani de ziaristică l-au impregnat pentru totdeauna, stilul lui este plăcut... când te gândești că s-a întors din călătoria lui în India și a scris române!» Astă seară era Cioranul confidentelor răutăcioase”, scrie Sanda Stolojan. O vizită la Eugen Ionescu, pe care l-a găsit într-o

„formă excelentă, vesel, hazos, el însuși, adică «jucând». Citează pasaje de autori români, n-a uitat nimic de la școala din România... pasaje din Blaga (din discursul la Academie), un poem de Arghezi, o frază de Odobescu (*Pseudokineticos*), *De la Nistru...* a lui Eminescu... Un mare copil genial, adevăratul Ionescu.” Și mai departe o amintește pe „Marie-France care, împreună joacă o scenă de comedie, amestecând umorul românesc cu gluma franțuzească”.

Volumul, foarte apreciat de critica literară, se oprește la 31 decembrie 1989, anul unei adevărate revoluții existențiale ce aducea cu sine sfârșitul exilului. Dan C. Mihăilescu scrie în revista „22”: „Natură echilibrată, pătrunzătoare, dar discretă, înzestrată cu privirea ascuțită, puțin crudă, a moralistului sceptic, dar și traversat de entuziasme și elanuri lirice, de romantism aristocrat, Sanda Stolojan are acea sobrietate caldă, acea fină doză de ironie caldă, comprehensivă, atât de necesară cronicarului de oameni, fapte și idei aflate într-o continuă, succulentă contradicție”.

Al doilea volum de jurnal din exilul parizian, intitulat *Ceruri nomade* (1996), tradus de Micaela Slăvescu, cuprinde perioada 1990-1996 cu o Românie abia ieșită din comunism și dorința autoarei de a-și clarifica relațiile cu țara de care a fost brutal despărțită, reluarea profesiei de interpret în contactele româno-franceze la vârf, relatarea unor evenimente politice la care participă din această calitate, între care întâlnirile dintre președinții Iliescu și Mitterrand la Paris și București, Este perioada când se încheie postul de radio Europa Liberă și sunt ultimii ani de viață ai lui Eugen Ionescu și Emil Cioran, două dintre personalitățile emigrației cele mai apropiate ei.

Amurg senin (2007), tradus din franceză de autoare și Dan Petrișor, cuprinde evenimentele anilor 1997-2001 din România și Franța sau din alte locuri unde a mers ca interpretă, evocând, între altele, momentul însoțirii președintelui Franței Jacques Chirac, în februarie 1997, la întâlnirea cu Emil Constantinescu, prilej de a se revedea cu Al. Paleologu, Neagu Djuvara, Andrei Pleșu, Ana Blandiana, Șt. Aug. Doinaș și când se bucură auzind cuvinte de speranță pentru intrarea României în NATO.

Aurel Cioran, Neagu Djuvara, Sanda Stolojan, Ica Cioran, Păltiniș, 1996

Participă la o serie de evenimente precum cel de la Muzeul Literaturii Române din 27 octombrie 1998 cu prilejul lansării numărului special al revistei „Manuscriptum” consacrat diplomaților-scriitori români, printre care și tatăl său. Critica literară apreciază volumul și curajul autoarei în relatarea evenimentelor. Mircea Mihăieș, într-o cronică din „Cuvântul”, o considera pe autoare „intelectual de cea mai bună condiție care nu preia din realitate decât ceea ce a trăit prin propria rațiune”.

Sub semnul depărtării. Corespondența Constantin Noica - Sanda Stolojan (Humanitas, 2006) cuprinde 80 de scrisori și cărți poștale scrise de-a lungul anilor prin care se pot reconstitui momente de trăire și solidaritate intelectuală, despărțiri și revederi, exilul lui Noica la Câmpulung-Muscel, urmat de procesul și detenția în închisorile comuniste, plecarea Sandei cu familia în Franța în 1962, revederile în țară, la București și la Văratec, sau în Franța. În prefața volumului Matei Cazacu menționează că „cititorul va putea astfel să descopere unul dintre cele mai curioase cupluri epistolare din trecutul românesc: e vorba de corespondența dintre un bărbat și o femeie legați printr-un sentiment de «amitié amoureuse»”.

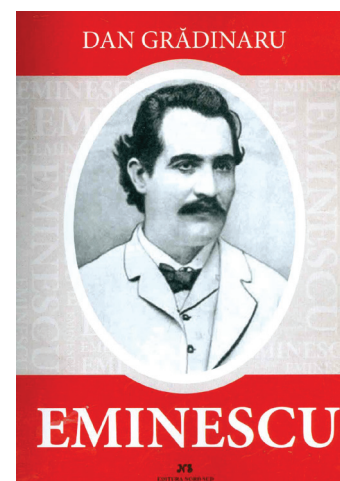
După încetarea din viață (2 august 2005 la Paris), i se publică volumul *Să nu plecăm toți odată*. Amintiri din România anilor '80, traducere din franceză de Dan Petrișor (Humanitas, 2009), volum alcătuit din două secțiuni, prima *Însemnările Sandei Stolojan*, a doua *Însemnările lui Vlad Stolojan*, în care este evocată perioada înaintea plecării definitive din țară. Dincolo de amintirile dramatice care i-au marcat profund, pentru cei doi autori rămâne vie nostalgia după peisajele copilăriei și după un timp al normalității care întârzie să apară.

Cosmopolită, poliglotă, intelectuală rafinată și curajoasă militantă anticomunistă, Sanda Stolojan reprezintă imaginea femeii seducătoare prin cultură, dedicată prietenilor construite pe afinități literare și morale, iubitoare de literatură și de viață trăită în libertate. Jurnalele și proza ei memorialistică adaugă pagini valoroase la istoria literaturii române prin detalii mai puțin cunoscute despre nume importante ale exilului românesc. ■

Constantin
CUBLEȘAN

Eminescu – Cercetări stilistice

Într-un voluminos tom – *Eminescu* (Ed. Nord-Sud, București, 2013) – Dan Grădinaru și-a reunit cele mai importante studii consacrate lui Eminescu, rod al unor vechi și statornice cercetări în domeniu. Intenția autorului vizează o interpretare oarecum monografică, având în vedere faptul că perspectiva analizei poeziei include sau mai bine zis asumă încorporat și detaliile biografiei.

Primul capitol și cel mai consistent reproduce cursurile ținute la Facultatea de Litere din București în anii universitari 2002-2004. Sunt, de fapt, patru prelegeri, secționare în funcție de orarul în care trebuia să se încadreze, dar ele au o continuitate deplină, profesorul urmându-și demonstrația după regimul concepției sale. Primul curs abordează biografia poetului cu insistență (polemică) asupra datei de naștere a acestuia, o chestiune care, deși s-a oficializat într-un fel, continuă să producă controverse.

Dan Grădinaru face parte dintre aceia care dau ca sigură (cu argumente ce se vor irefutabile) data de 20 decembrie 1849 („adevărată zi de naștere a lui Eminescu”). În cauză, se desfășoară o întreagă demonstrație, cu probarea diverselor documente și mărturii, mergând până la interpretarea zodiacală („Emblema zodiacală tutelează nu numai viața, dar și opera”). Mult mai interesantă este discuția privitoare la boala și moartea lui Mihai Eminescu, poziționându-se, de asemenea, polemic, față de interpretările unora ca dr. Nica (1972), dr. Vuia (1997), luând în discuție și diferitele variante propuse de istorici și critici literari, de-a lungul vremii. Dar interesul exegetului merge spre alte elemente biografice, care pot atrage atenția asupra modului de viață al poetului („nu mă interesează constantele portretului exterior și nici boala /.../ Mă interesează altceva: Drumurile”), atrăgând atenția că Eminescu „umblă enorm, nu numai în viață, dar și în operă. Refăcând itinerarii, din copilărie până la vârsta maturității, Dan Grădinaru observă o dinamică a versurilor, „verbele cinetice sunt risipite peste tot”.

De aici pornește, în fapt, comentariul analitic al poeziei, urmând procedeele stilisticii și ale imagologiei. Astfel, propune trei scenarii, urmând „mecanismul de gândire binar” al poetului, totul aplicat la formele gramaticale și la valorile stilistice ale exprimării. Analizează inventariind diverse simetrii, dedublări, pleonasmе, antiteza etc., teme și motive care, *sondându-le* cu minuție dau înțelegeri diferite ale poeziei decât cele oarecum tradiționale. O astfel de desfășurare îi prilejuiește poemul *Feciorul de împărat fără stea*, în care vede imaginea poetului suprapusă acelea a eroului poetului, poem neterminat căci „pe Eminescu nu finalizarea l-a preocupat, ci adevărul despere sine însuși”; „Poemul este o treaptă intermediară, o treaptă între *La mormântul lui Aron Pumnul* și *Luceafărul*”. Urmând treptele, se oprește asupra

poemelor *Diamantul Nordului*, *Sarmis*, *Gemenii* ș.a. identificând în toate modul cum poetul se implică pe sine în cuvântul operei, *Luceafărul* fiind treapta cea mai înaltă a experienței sale existențiale: „Cu *Luceafărul* se atinge capătul drumului pe care l-am numit temă personală. Cu masca lui Hyperion fixată cu șuruburi de nedesfăcut, el se înalță la cer, în preajma Tatălui, într-un avânt critic invincibil. Pe Tată l-am identificat în încheierea primului curs (Aron Pumnul). Sosit la rândul său în Eliseu, întoarcerea, în sânul societății omeneste de «comedianți și femei ușoare» /*Rime alegorice*/, devine imposibilă: «Căci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște». Iată o rațiune, din punctul de vedere al temei personale, pentru care Eminescu își încheie misiunea pe pământ în slujba Poeziei și afirmația că poetul are o operă «neterminată» nu este adevărată./ În aceeași vreme în care finalizează *Luceafărul*, poetul găsește și un altfel de răspuns la întrebarea, de la 22 de ani, din «Feciorul de împărat fără stea»./ El formulează o teorie a nemuririi, amplificând un gând al lui Schopenhauer, pe o pagină de manuscris: «Despre nemurirea sufletului și a formei individuale», prin care deschide calea acceptării propriului final. «Pe mine mie redă-mă» – exprimarea din operă este valabilă și pentru om./ Istoriei vieții și operei i se pune punct”.

Fără îndoială, demersul analitic, mergând până la identificarea în opera poetică a frecvenței culorilor (albastru, galben ș.a.), a alternanțelor „rece-cald” ș.a., urmărind prezența florei, a insectarului, ornitologia, regnul animal etc., de asemenea motivul undei, motivul ochilor, motivul cerului, motivul prafului, motivul mării, al demonului, apoi subliniind sensurile semnelor de exclamație, a interjecțiilor, a repetițiilor în dublet etc., caută prin totul argumentația unei interpretări insolite a acesteia („eu nu am urmărit să vă conduc, ca Virgiliu pe Dante, decât pe un drum mai puțin umblat”), ceea ce îi și reușește.

Într-un segment aparte efectuează comentarii în marginea dezbaterilor din exegeza eminesciană care ating de altfel și probleme ale creației poetice din secolul al 19-lea, în general. Interesul merge spre teme și motive fundamentale din opera eminesciană, așa cum se prezintă ele într-un poem ca *Egipetul*, colaționat cu *Avatarii faraonului Tlá*, cu *Epigonii* etc., într-un excurs de cuprindere oarecum enciclopedică a surselor de inspirație, pentru a demonstra că Eminescu în *epoca ieșeană* (de pildă) se afirmă ca „bun romantic”, stăruind asupra relațiilor amoroase (Veronica Micle, mai apoi Cleopatra Poenarul Lecca) și concluzionând: „Suntem îndreptățiți să presupunem că existența, ca și opera, e mereu mai dublă”. De fapt, toată demonstrația este condusă înspre evidențierea unei duble fațete a poetului, reflectată în operă: „Dinamica poeziei eminesciene. Am putea desena poezia eminesciană sub forma unei

unde cu două concavități și două convexități, cu două susuri și două josuri” (Cercetarea se extinde și asupra prozei).

Dan Grădinarul se exprimă, în cele din urmă, sintetizând: „Din poezie se desprinde o filosofie ca un abur care se ridică diminețile de pe pământ – cu mențiunea esențială că Eminescu nu procedează ca Schiller care mai introduce în creația personală vreun percept din Kant pentru ca poezia să devină mai valoroasă. (...) Romantismul eminescian are câteva trăsături care-l apropie de romantismul definit de frații Schlegel și practicat în Europa în prima jumătate a secolului al 19-lea, e pluri-form, egolatru, folcloric, istoric, dezvoltă o poezie deschisă, universală, antisocială (în formele prestabilite) antirațională (le moi est aimable). Poetul arată în primii ani un optimism înflăcărat (...) și un pesimism acerb. (...) La început Eminescu crede în misiunea poetului, a poetului demiurg, ca Hugo. (...) Și își face din poezie o religie personală, un instrument de vindecare a societății./ Dincolo de romantismul ardent, aprig, puternic, ideologic și antitetic, mai există un Eminescu destins, hâtru, ca un Dumnezeu care se șterge din tablou, privind acest tablou de la distanță, sau ca un Dumnezeu ce se introduce pe sine în lume și e fericit cum i-a ieșit lucrarea. (...) Eminescu nu poate fi citit numai ca romantic”. Este ideea pe care Dan Grădinarul caută a o demonstra investigând cu meticulozitate un vast câmp de elemente (motive și teme) până la cele mai obscure, introducându-le într-o perspectivă de evidențiere estetică a înțelesurilor lor. În totul, studiul său aduce în dezbateri fațete ale lui Eminescu puțin cercetate de alți exegeți ai acestuia.

Volumul mai cuprinde și o prelegere ținută cu prilejul centenarului morții lui Mihai Eminescu, care, zice domnia sa „nu mă mai reprezintă la nivel ideatic”, și un substanțial top de interpretări pe texte aparent diverse (*Tat twam asi*, *De câte ori, iubito...*, *Stau în cerdacul tău...*, *Melancolie*, *Sara pe deal*, *Lumineze stelele*, *Odă, în metru antic*, *Din valurile vremii*), apoi *Glose*, comentând contribuțiile câtorva exegeți: George Gană, Ioan Petru Culiuanu, Mircea Cărtărescu, Caius Dobrescu, Iliana Gregori, pentru a încheia cu un sinoptic al poeziilor universali pe coordonatele ideatice ale cărora se întâlnește Eminescu: Byron, Hugo, Novalis, Leopardi, Shelley, Lamartin, Keats, Musset, Poe. Pentru a nota în final: „cartea de față oferind, la rându-i, o perspectivă optimistă în legătură cu poetul în sensul că se mai pot spune încă lucruri care nu s-au mai spus, de amănunt ba chiar fundamentale”. Este o exactă evaluare a propriilor cercetări. ■

Elena
ȘTEFOI

Poeme

Andrei
CODRESCU

Întoarcerea din exil

Un trunchi de stejar pe care
am altoit ramuri de baobab
căzuse pe prag în plină ceremonie
drapelul avea să-și schimbe culorile
pe ciubotele Necuratului
în care-mi închipuiam
că s-ar putea ascunde pentru o vreme
un înger păzitor sătul de adulterina lui soață
se uscaser noroiul și era deja alertă
de vijelie nocturnă de potop roșu
pe toți pereții pe toate rețelele
dintr-un capăt al lumii la celălalt

O altă închipuire

Cu o mână albă și ciungă
lângă una neagră cu aere de vedetă
singurătatea îndeasă și azi pe retina
și pe fiecare dintre petele ei
petalele dolofane din această grădină
când o altă închipuire lasă șampania
să se prelingă prin fiecare vertebră
și lumina la asfințit să pătrundă
în fiecare papilă și sub mucoase
să mărșăluiească prin osul parodontal
până la rădăcina primelor cuvinte supte la sân
înainte de a se cuibări
precum șarpele alergat de mulțime
obosit de-atâta hărțuială și hărmălaie
între coarnele furcii pe-o cărare neacătării

În hăul îngust

Văd la un metru
marea printre zăbrele revoltată destoinică
și pe celălalt mal salvatorii planetei
somniați plini de lehamite
liberi de tot pururi nehotărâți
o oaste în culori țipătoare
tocmai mi-a dat încă o dată onorul
mi-a așternut la picioare încă o coroană de veci
măine-poimăine câțiva mercenari cu insigne
și carnet de partid veni-vor s-o scuie
s-o hăcuie în bucăți bătând din tobe
așteptând ca numele meu să se-mpiedice
să alunec în hăul îngust
dintre două înțelesuri străine
cu limba ascunsă viclean sub tăciuni
mai pot băigui o rugă de pace
în miezul acestei zile de vară
mai pot plănui să întorc roata istoriei
cu fața la orizont să cârlesc băbește fără
complici
cauciucul ei făcut ferfeniță
de tot felul de rozătoare

Marianne Moore

„E greu să afli știri din poezie/
și totuși oamenii mor mizerabil/
Din lipsa celor găsite în ea.”

William Carlos Williams

Dacă marianne moore mai era vie
ar mai fi găsit știrile în poezie?
Poezia mai dă știri?
Mai e telegraful neputincios?
Eu cred că poezia s-a înecat în limanul de jos
unde se rup și putrezesc optimismele desuete
pentru băieți și fete și lumea întoarsă pe dos
prelinsă prin degetele timpului făină de piele
nu de lipsa știrilor murim și nici de dor
a trecut un secol de când a greșit marianne moore ■

O seară festivă

Câte surate întoarce-vor spatele scenei
într-o seară festivă
alegând să putrezească
nu într-un butoi cu șampanie
ci în nămolul revoltei?
bucură-te și te veselește
vor explica unii-alții pe îndelete
doct și apărați de diplome false
că n-ai fost chiar proastă
dar nici de tot întregă la minte

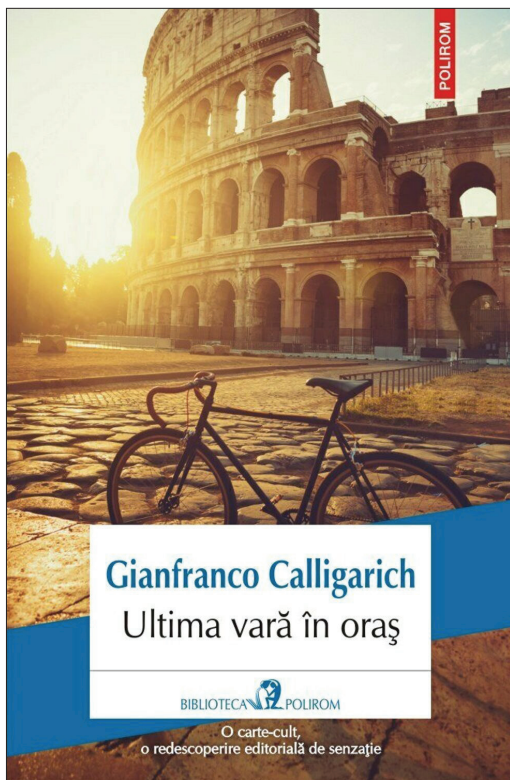
În ordine, negreșiți

Am mai numărat o dată aceste păsări
puse pe harță neîmpăcate cu cerul
scrășnesc zdrăngăne din alămuri
alunecă din alt plan dau buzna în cadru
se-așază roată în colțul grădinii
se-nlănțuie de gâtul unui șir de silabe
frământă lumina în asfințit
așa cum pe vremuri pe țarm fără să le asculte
frământau împreună mâinile noastre
aluatul celor văzute și nevăzute
uns din belșug cu esență de rom
presărat cu praf de vanilie
apoi deschideau dintr-odată tot împreună
ușa cuptorului să se strecoare în el
toți drăcușorii din noi ca să iasă de-acolo
peste o vreme în ordine negreșiți
rumeni și bine mirositori
numai buni de pus pe tarabă
la întâlnirea cu Învierea ■

Din vol. *De toate cele*, în curs de apariție la „Scrisul Românesc”

Mihai
ENE

Roma, la fel ca Parisul, Londra și alte metropole europene vechi au trezit mereu interesul scriitorilor, au atras ca un magnet nu doar datorită dinamicii lor economice și sociale, dar și prestigiului cultural și tradiției istorice care te fac să pășești tot timpul în locuri cu memorie. „Orașul Etern” este locul în care se desfășoară cea mai mare parte a romanului scriitorului italian Gianfranco Calligarich, *Ultima vară în oraș*. Publicat inițial în 1973 (și tradus în limba română de Cerasela Barbone abia anul acesta, la editura Polirom), romanul are o poveste extrem de interesantă, fiind epuizat rapid din librării și devenind ulterior o carte-cult, vânată de cititori, anticari și colecționari, o carte a cărei faimă a crescut tocmai datorită inaccesibilității sale și al cărei mister a fost transmis de la un cititor la altul,

ca într-un fel de sectă ocultă, deși nimic din acest roman nu corespunde acestui destin. Reeditat în 2010, el a apărut pentru scurt timp în librării, dispărând subit, din nou, până la a treia sa ediție, apărută la prestigioasa editură Bompiani, care l-a repus definitiv în circulație, trezind din nou interesul cititorilor, fiind tradus și apreciat ca o redescoperire senzațională. Într-un fel, destinul său schimbat la peste 40 de ani de la apariție, mai ales printr-o deschidere internațională extraordinară, mi-a adus aminte de un alt roman, *Stoner*, de John Williams, una dintre revelațiile deceniului trecut.

Autorul, Gianfranco Calligarich (n. 1947), nu este deloc un anonim, el fiind nu doar un scriitor apreciat, ci și un cunoscut publicist, om de televiziune și scenarist. Dar, așa cum arătam anterior, niciuna dintre scrierile sale nu a avut statutul privilegiat și misterios ca acest

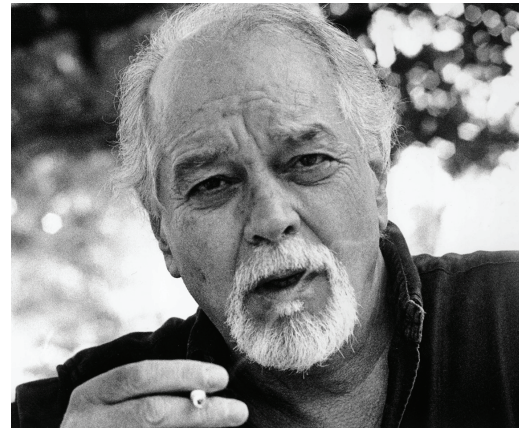
Despre iubire și destin în Cetatea Eternă

prim roman din 1973. De altfel, după acest debut extrem de interesant, Calligarich nu a mai publicat niciun roman timp de aproape treizeci de ani. Cu toate acestea, în ultimele două decenii a publicat încă cinci romane.

Ultima vară în oraș este cu siguranță unul dintre acele romane de care te îndrăgostești de la prima pagină. Începutul său este incitant, o invitație la poveste și un avertisment pentru cititor că intră pe un teren minat, că trebuie să rămână în stare de alertă ca nu cumva să piardă ceva din lucrurile cu siguranță interesante care vor urma: „De altfel, așa e întotdeauna. Faci orice ca să stai deoparte și apoi, într-o bună zi, fără să știi cum, te trezești într-o poveste care te poartă direct la final.”

Scriș inteligent, cu un simț al umorului, uneori absurd, alteori paradoxal, el propune un personaj masculin, Leo Gazzara, aflat la vârsta tuturor deciziilor, descoperirilor, experiențelor, a cărui tinerețe însă nu-i poate anula nici luciditatea, nici un anumit spirit ironic-decadent cu care privește viața și oamenii, dar și un personaj feminin cuceritor, Arianna, una dintre acele prezențe electrizante în compania căreia ai dori să fii măcar pentru o clipă. Iubirea pe care o trăiesc cei doi este una atipică și convulsivă, cu dileme, angoase și tatonări, e și un spirit de complicitate care se creează de la început între viitorii îndrăgostiți, o anumită chimie capricioasă care-i face să devină dependenți, dar și, paradoxal, îi obligă să se îndepărteze, să fugă unul de celălalt, să-și rateze potențiala fericire. Stadiile iubirii lor fulgurante sunt etapele maturizării, ale unei experiențe transformate în destin și care, tocmai prin faptul că ia sfârșit înainte de a se epuiza, devine un simbol pentru însăși volatilitatea condiției umane.

Atmosfera în care se desfășoară romanul este și ea una specială, dominată de senzualitate: a orașului, a anotimpului care trece din primăvară în vară aducând miresme, gusturi și senzații incitante. Roma devine ea însăși un personaj, amintind de filmele cineaștilor italieni din aceeași perioadă cu scrierea cărții, dar și, uneori, cu atmosfera boemă și aristocratic-decadentă din filmul destul de recent al lui Paolo Sorrentino, *La grande bellezza* (2013). Mediile prin care se mișcă Leo Gazzara, un *alter ego* al autorului, îi oferă posibilitatea să descrie cu ironie și intransigență câteva dintre straturile privilegiate ale societății romane de la 1970: burghezia boemă, atmosfera din redacțiile publicațiilor, cea din televiziune etc. Apar personaje secundare bine conturate, cu povești și destine la fel de interesante ca cele ale protagoniștilor principali, care te pot intriga în egală măsură, deși ele sunt prezentate tot prin optica lui Leo Gazzara, care le judecă nemilos și le expediază rapid atunci când prezența lor nu mai e necesară.

Gianfranco Calligarich

Romanul lui Calligarich a fost comparat, pe bună dreptate, cu *Marele Gatsby*, prin iubirea aproape imposibilă, dar lipsită de tragismul celeilalte, mai degrabă atmosfera fiind, pe alocuri, cea a unei societăți glamouroase, așa cum se prezintă la petrecerile mării burghezii cu pretenții artistice sau boema în care se complac diverse personaje. Totuși, acest roman este mai mult și în același timp mai puțin decât cel al lui Fitzgerald, pentru că are alte mize și un aer de oboseală de sfârșit de epocă tipic european. Nu întâmplător, Leo Gazzara schimbă diverse locuri de muncă, de la o revistă minoră trecând un simplu dactilograf la *Corriere dello Sport*, iar apoi încercându-și norocul și în lumea încă nouă și entuziastă, în expansiune, a televiziunii. Maniera în care deambulează Leo, fie singur, fie însoțit de Arianna sau vreun prieten, prin Roma sub ploaie, în soarele torid al verii sau în seri lungi și nopți solitare, trecând din apartamentul rafinat al prietenilor săi, frecventat de aceeași societate prosperă, până în cartiere mărginașe, pe malul mării sau prin mărunțiile vieții de noapte romane, poate aminti și de *La dolce vita*, filmul emblematic pentru Orașul Etern al acelei perioade.

După cum mărturiseam și altădată, când scriam despre un alt roman de senzație, publicat în varianta originală în 2005, ale cărui povești se petrec tot în Roma, *Cu cele mai rele intenții*, de Alessandro Piperno, romanul italian rămâne preferatul meu pentru că reușește să armonizeze soliditatea construcției germane cu stilistica și sensibilitatea scriiturii franceze, adăugând, de obicei, o latură ironică și un spirit nonconformist care iau captiv cititorul incapabil să reziste asaltului ficțional. La fel și aici, *Ultima vară în oraș* te provoacă permanent, te amuză, te destabilizează, îți creează așteptări și dileme, iar apoi îți dă lovitura finală, pentru că se termină când abia începuseși să prinzi gustul vieții dezarticulate a personajelor romane și să te faci să-ți dorești, asemeni lui Leo Gazzara, să-ți părăsești propriul oraș (Milano, în cazul său) și să te muți rapid la Roma, singura metropolă care pare în acel moment să te poată interesa. ■

Personajul – exemplar și exponențial

Teorile despre statutul personajului sunt diverse și multiple. Personajul, eroul, protagonistul, actantul etc. a fost obiectul unor repetate analize și taxonomii. După rolul și ponderea lor, personajele sunt principale, secundare sau episodice, iar după condiția apartenenței la universul real sau imaginar ele pot fi istorice, politice, artistice, literare, de operă, de film etc. În lumea reală personajele sunt, mai bine zis, personalități. În literatură personajele evoluează în special în operele de ficțiune epice sau dramatice, iar termenul provine de la latinescul *persona* care înseamnă „mască”, „rol”, „actor”, cu referire directă la teatru. Este ușor de înțeles de ce în deschiderea textelor dramatice în loc de *Personaje* unii autori preferă sintagma *Dramatis personae*. Sunt esențiale în textele epice sau dramatice și au fost denumite de unii teoreticieni diferit de termenul clasic: „ființe de hârtie (Roland Barthes), „ființe ficționale” (Toma Pavel), „actanți” (A. Greimas), „eroi” (M. Bahtin, J. Lintvelt), „actori” (J. Lintvelt).

Cele mai cunoscute, multe tipice, devenite adevărate simboluri: Emma Bovary, Raskolnikov, Anna Karenina, Julien Sorel, Ion, Cațavencu, Robinson Crusoe, Gulliver, Don Quijote, Hamlet și atâtea altele au, obligatoriu, un statut indiscutabil de „principal”, „central”, „dominant”, „exemplar”, „exponențial” etc.

Robinson Crusoe, eroul cărții omonime a lui Daniel Defoe, este un model de inteligență practică, de agerime a minții și de sagacitate. Înzestrat cu un neostoit spirit de observație și cu o ascuțită putere de pătrundere și de analiză, el culege la tot pasul informații, le prelucrează, supunându-le unei judecăți clare, și pe urmă trece la aplicarea lor în practică. Procesele lui de gândire urmează astfel un învederat traiect dialectic: „de la contemplarea vie, la gândirea abstractă și de aici la practică”, după ideea, justă nici vorbă, formulată de unul din „clasicii” materialismului dialectic. S-a discutat despre raționalismul eroului lui Daniel Defoe, o amprentă indubitabilă a vremii când a fost scris romanul. S-a vorbit despre un raționalism practic, analitic, care-l ajută să-și satisfacă nevoile materiale, dar și de un raționalism lucid, critic, care îi este folositor pentru a se adapta la o situație-limită, a se consola și a se împăca cu soarta adversă, temperând devierile și disperarea sufletească. Privit din acest unghi, Robinson Crusoe este un erou exemplar. Viața în sălbăcie nu a însemnat sfârșitul existenței pentru un solitar lipsit de alte mijloace decât

cele luate de pe nava eșuată:

„Prima dată am descoperit niște capre sălbatică. Nu am avut noroc cu ele. Erau atât de sfoase și de iuți de picior, încât nici nu am reușit să mă apropiu. Nu m-am lăsat însă, fiind sigur să împuşc din când în când câte una. Așa s-a și întâmplat. Le-am învățat mai întâi obiceiurile și am văzut că, de câte ori se aflau pe deal și mă zăreau în vale, o luau speriate la fugă. Când pășteau însă în vale, nici nu se sinchiseau de mine, ori de câte ori mă găseam deasupra lor, pe stânci. Am dedus de aici că aveau vederea îndreptată mai mult în jos și că le venea greu să zărească ceea ce se găsea deasupra lor.

Prin urmare mă urcam pe o stâncă și de acolo trăgeam în ele, doborând o pradă bogată.”

Fragmentul acesta și destule altele încă sunt o dovadă elocventă cât de lucidă, de exactă și de realistă era gândirea personajului central. Rațiunea este remediu atotputernic pentru toate impasiunile, e robustă și domină orice conjunctură, oricât de neprevăzută. Robinson ajunge astfel la o conștiință echilibrată, dătătoare de încredere că „...după cum rațiunea stă la baza matematicilor, tot

astfel, cumpănind și chibzuind totul cum se cuvine, oricare om poate ajunge cu timpul meșter bun în orice meserie.”

Romanul lui Daniel Defoe este un produs al epocii iluministe în care a trăit autorul, iar funcția și valențele educative ale cărții sunt evidente, aproape teziste. Jean-Jacques Rousseau, iluminat tipic, prescrie ca Émile, eroul din *Émile ou de l'éducation*, să lectureze, înainte de toate, viața și aventurile lui Robinson Crusoe, una din cărțile destinate prin excelență educării tinerilor din acel timp. Efectiv, prin eforturile neprecupețite depuse de Robinson pentru procurarea mijloacelor de subzistență, pentru edulcorarea nenorocirii în care a ajuns, prin neîntreruptă experiență acumulată, prin dezvoltarea abilităților, a spiritului de prevedere, a perspicacității, cartea este un imbold spre învățare și muncă eficientă, răspândind încredere în puterea, uneori supraumană, de a birui orice greutate. Văzut din această perspectivă Robinson Crusoe este un erou exponențial pentru epoca sa și nu numai. Putem sublinia aspectele educative ale cărții prin relevarea modului în care Crusoe, punând în valoare tactul și bunul simț, edifică profilul moral al aborigenului Vineri și, implicit, îi reliefează frumusețea și puritatea lăuntrică native fără a devia de pe traiectul unei aplicări pozitive:

„Cu uimire mi-am dat seama că lui Dumnezeu îi plăcuse, în ocârmuirea supușilor săi, să

dea numai unei părți din lume folosința însușirilor cu care înzestraseră totuși pe toți oamenii. Dăruise și celorlalți – totuși – aceeași putere de judecată, aceleași simțăminte, aceleași porniri către dragoste și prietenie, aceeași patimă și ură împotriva răului, același sentiment al recunoștinței, al neprefăcătoriei, al credinței, precum și toată puterea de a face binele și a-l primi, pe care ni le dăruise și nouă. Atunci când voia el să le dea prilejul de a se folosi de ele, oamenii ceilalți se arătau tot atât de bine pregătiți, ba dimpotrivă, mai bine chiar decât noi, și își foloseau însușirile înăscute într-un fel mult mai frumos chiar decât noi, căci noi avem mai multe prilejuri decât ei de a ne arăta oameni.”

Exponențial este și Vineri ilustrând conceptul de *bon sauvage*, în vogă în timpurile iluministe și romantice. În literatura franceză un exemplu similar este *Atala* a lui René de Chateaubriand. Umanismul unor atare scrieri este vizibil, ba chiar manifest, iar umanizarea unor *sauvages* semnifică și civilizare în sens european iar nu colonizare. În *Robinson Crusoe* personajul central își expune chiar întristarea constatând că „noi ne întrebuițăm însușirile înăscute în mod mai mărunț și mai meschin decât sălbaticii, cu toate că suntem mai iluminați și cu mai multă știință decât ei.” Este aici explicită și ideea diferențelor neesențiale dintre oameni, a egalității și dreptului natural.

Totuși Daniel Defoe nu pare să adere întrutotul la astfel de concepții, în deciziile luate de protagonist ascunzându-se unele reminiscențe relative la poziția de clasă și la optica socială. În lumea insulară britanică Vineri este un intrus străin de civilizația complicată a metropolei. Chestiunea adaptării sale la noul context rămâne în aer, pe seama ficțiunii străinului, inabordabilă pentru un iluminist mic-burghez asemenea lui Defoe. Robinson nu agreează să se stabilească în Brazilia deoarece sesizase „piedici de ordin religios, având îndoieli asupra temeiniciei catolicismului, chiar de pe vremea când trăisem departe, pe insulă, în pustietatea aceea.” Autorul nu se identifică complet cu gândirea personajului, cu experiența fictivă a acestuia, gândirea lui Defoe fiind implicată politic. În Anglia acelei vremi (a doua jumătate a secolului XVII) era în toi conflictul dintre *whigs*, partid progresist, și biserica catolică, pe care politicienii urmăreau s-o înlocuiască cu cea protestantă, pe placul clasei burgheze în plină ascensiune. Regalitatea trebuia subordonată parlamentului urmând interese identice la care adera și romancierul. Ca și eroul său, Daniel Defoe era un om de acțiune, o fire practică și raționalistă, nu un contemplativ și un visător, ci un pragmatic ahtiat după util: „...tot ce este bun în lumea aceasta nu are preț decât atunci când ne aduce vreun folos.” Romanticismul era încă departe, la peste un secol distanță. ■

